

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЄВРЕЙСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ДУМКИ: історіографія 2000-х років

Період 2000-х років знаменував собою розвиток нових суспільних процесів, у тому числі поглиблення глобалізації та появу нових викликів сучасного життя. Все це призвело до пожвавлення дискусій навколо розвитку єврейської релігійної думки, нових концепцій єврейської філософії, аспектів існування іудаїзму. Разом з тим свою актуальність зберегли традиційні теми, які були присутні у єврейській релігійній думці протягом останніх десятиріч, зокрема: осмислення подій Голокосту, текстів Старого Завіту, повернення єврейського народу до Святої Землі тощо.

Завданням цієї статті є визначення основних напрямів розвитку єврейської релігійної думки протягом 2000-х років та їх аналіз за допомогою основних наукових методів.

Основний зміст статті. На початку 2000-х років з'явилося декілька робіт, поява яких стала подією у історіографії єврейської релігійної думки. Важливій проблемі перспектив розвитку єврейської релігійної думки присвятив свою монографію дослідник Шуберт Сперо. Вчений дослідив основні твори мислителів середньовічної і сучасної єврейської думки, які мають актуальність для сьогодення. У своїй роботі він розглянув проблему відповідальності кожного покоління за події свого часу, як з філософської, так і з історичної точки зору. На підставі свого аналізу автор репрезентує власну інноваційну концепцію єврейської історії, яка пояснює періодичні потрясіння у її історії - від руйнування Другого Храму до вигнання євреїв з Англії та Іспанії, Голокосту. Він аналізує питання про те, як змінювалася кількість єврейського населення у світі та як демографічні питання позначалися на розвитку економіки, релігії, культури та філософії. Аналізуючи ідею і сенс історії, як з релігійної іудейської та філософської точки зору, автор аналізує розподіл єврейського населення в Європі в сучасну епоху. Він робить висновок, що збереження кількості єврейського населення в такі важливі історичні періоди, як період Просвітництва, емансипації, Промислової революції і зростання націоналізму, був можливий лише за рахунок Божественного провидіння [Holocaust and return to Zion: a study in Jewish philosophy of history by Shubert Spero. – Jersey City, 2000. – 398 pp.].

Монографія Сванте Лундгрена «Партікуляризм і універсалізм в сучасній єврейській думці» стала оглядом основних напрямів єврейської філософської і релігійної думки, які сформувалися у період ХІХ–ХХ століть, зокрема таких як сіонізм, консервативний і ортодоксальний іудаїзм, реконструкціонізм,

реформістський єврейський руху тощо. У книзі аналізується також питання про те, як сучасний іудаїзм став збалансованим релігійним напрямом, який є поєднанням універсалізму та партикуляризму. Автор робить акцент на дослідженні п'яти філософських питань: понятті обраного народу, ідеї про природу релігії і єврейської думки, ставлення іудаїзму до новонавернених, ідеї про місце інших народів світу у месіанську епоху та про внесок євреїв у світову філософію і культуру. Автор докладно розглядає питання про те, як євреї зміцнювали свою громаду та змінювали життя навколишніх суспільств [Particularism and universalism in modern Jewish thought by Svante Lundgren. – Global Publications, 2000. – 270 pp.].

Першим науковим дослідженням різних аспектів єврейської інтелектуальної історії стала книга Давіда Рудермана і Моше Іделя під назвою «Єврейська думка і наукове відкриття на початку сучасної Європи». Вчені розглядають внесок єврейських філософів у розвиток науки, медицини, астрономії та інших галузей знань у Європі у період початку Нового часу, розглядають питання про вплив стоїцизму, пантеїзму на формування методології наукового дослідження в Європі. Д. Рудерман та М.Ідель розглянули роль релігійної єврейської думки та її вплив на розвиток природно-наукових дисциплін. У цілому монографія стала першим нарисом єврейської інтелектуальної історії та вмістила в себе основні досягнення у науці період Нового часу, які були зроблені за допомогою єврейських вчених, діячів культури та мислителів [Jewish thought and scientific discovery in early modern Europe by David Ruderman, Moshe Idel. – Detroit, 2001. – 392 pp.].

Безумовно однією з важливих проблем розвитку єврейської думки стала дискусія навколо перспектив розвитку релігійного законодавства іудаїзму, зокрема у галузі природничо-наукових та медичних проблем єврейської філософії. Книгою, присвяченою проблемі зцілення та іудаїзму стала робота Давіда Блайха «Іудаїзм та зцілення: галахічна перспектива», в якій він піднімає питання: чи є будь-який засіб для зцілення людини та спасіння її життя етичним та дозволеним з точки зору іудаїзму та єврейської моралі. Автор розглядає різні аспекти біоетики, відношення єврейських філософських та релігійних авторитетів до проблем медицини. Давід Блайх також піднімає такі питання як відношення ортодоксального іудаїзму до евтаназії, дітонародженні у пробірці, абортів, операцій по зміні статі, медичних експериментів над людьми тощо [Judaism and healing: halakhic perspectives by J. David Bleich. – Jersey City, 2002. – 243 pp.].

Теологічним, філософським та ідеологічними аспектам основних робіт релігійно-сіоністських письменників присвятив свою роботу дослідник Дов Шварц. Автор висуває гіпотезу про те, що релігійно-сіоністські мислителі не тільки продовжують традицію біблійних мислителів щодо месіанських ідей та месіанської філософії, але й значно реформують її. Він вважає, що практична ідеологія релігійного сіонізму розробляє біблійну традицію щодо Святої Землі та приходу Месії та кристалізується у результаті

певних теологічних припущень. Таким чином, сучасний релігійний сіонізм містить в собі перегляд традиційних і прийнятих теологічних думок щодо багатьох загально релігійних питань, якими займаються представники усіх релігій світу, зокрема: приходу Месії, божественного провидіння, статусу релігійного закону тощо. Але, крім того, іудейський підхід додає кабалістичну перспективу цього питання та містить специфічні історико-культурні аспекти розуміння загально релігійних питань.

Релігійний сіонізм виник як організований політичний рух у 1902 році та був своєрідною відповіддю на антисіоністські підходи представників ортодоксального іудаїзму того часу. У книзі Дова Шварца розглядається процес розвитку релігійного сіонізму та його ідеології, аналізуються витoki та коріння цього політичного руху, який став основною рушійною силою у справі створення Держави Ізраїль та його виживання у сучасному світі [Faith at the crossroads:

a theological profile of religious Zionism by Dov Schwartz. – Leiden, 2002. – 264 pp.].

Життя та місце відомого діяча єврейського думки Клода Монтефіоре належить до групи вчених, які намагались революціонізувати іудаїзм. Він був одним з засновників британського ліберального іудаїзму на початку ХХ століття та досить дискусійною фігурою. Автор монографії про Клауді Монтефіоре англійський дослідник з Манчестерського університету Даніель Лангтон робить спробу всебічного історико-літературний аналізу робіт тих єврейських діячів та філософів, які у різні періоди історії намагались радикально систематизувати рабинську думку. Особливу увагу Даніель Лангтон приділяє відносинам між християнською і єврейською думкою [Claude Montefiore: his life and thought by Daniel Langton. – London, 2002. – 347 pp.].

Монографією, присвяченою одному з видатних єврейських релігійних мислителів – раби Цадоку з Любліна – стала книга Алана Брілля. У своїй роботі дослідник вивчає основні віхи життя та діяльності рабина Цадока з Любліна (1823–1900) був одним з найбільш інноваційних хасидських мислителів другої половини дев'ятнадцятого століття, один з ланцюга мислителів. Ідейна концепція раби Цадока є суміш захопленої хасидизму та інтелектуальної вивчення Талмуду. Брілл досліджує погляди Цадока на психологію духовності, приділяючи особливу увагу питанню духовного зростання, детермінізму і плюралізму. В цілому раби Цадок визнаний видатним представником традиціоналізму у Європі та є цікавим для сучасних дослідників історії європейської філософської думки [Thinking God: the mysticism of Rabbi Zadok of Lublin by Alan Brill. – Ktav Publishing House, 2003. – 476 pp.].

Першим дослідження, яке висвітлює проблему місця жінок у єврейській думці та гендерних проблем єврейської філософії стала книга професора Арізонського університету Хави Тірош-Самуельсон, присвячена гендерним аспектам єврейської філософії. Книга стала спробою інтерпретувати єврейську філософську традицію у світлі феміністської

філософії. Робота складається з 13 оригінальних нарисів, які доводять, що повноцінний аналіз текстів єврейських філософів неможливо без врахування їх гендерного аспекту. Нариси охоплюють усю єврейську філософську традицію від Філо до Маймоніда та Левінаса, автор аналізує такі основні розділи єврейської філософії, як метафізика, гносеологія, етика, політична теорія і теологія. Робота стала початком майбутньої дискусії між феміністською та єврейською філософією [Women and gender in Jewish philosophy by Hava Tirosh-Samuelson. – Indiana University Press, 2004. – 364 pp.].

Книга, яка досліджує астрологію і магію, містить аналіз питання: як тема магії стала частиною єврейської літератури та філософії. Автор досліджує проблему астральної магії, яка є одним з методів інтерпретації творів Біблії, досліджує раціоналістів єврейської думки у середні віка. Автор досліджує роботи Єгуда Ха-Леві та Рамбана та пояснює значення біблійних заповідей та їх вплив на розвиток єврейської філософії відповідно до концепції астральної магії. Автор пропонує свою, оригінальну концепцію середньовічної єврейської філософії та аналізує перспективи її дослідження [Studies on astral magic in medieval Jewish thought by Dov Schwartz, David Louis H. Batya Stein. – Leiden, 2005. – 251 pp.].

Відносини між релігією та державою є одним з найбільш поширених та актуальних питань у політичному і суспільному житті сучасного Ізраїлю. Саме це питання було піднято у книзі Аві Равицькі, який стверджував, що відносини між релігією та державою займають центральне місце в будь-якій громадській дискусії, яка стосується конституції, права і громадянських свобод. Ця проблема, на думку автора, сьогодні, не тільки має свій відбиток на відносинах між Ізраїлем і євреями діаспори, а також стоїть у фокусі дискусій щодо ізраїльської ідентичності та національної культури.

У роботі Аві Равицького також зазначається, що класична єврейська політична думка не зосереджена тільки на проблемі створення ідеальної держави, але вирішує питання реальної держави. Він підкреслює, що єврейські мислителі розробили свої бачення щодо держави Ізраїль живучи у вигнанні, у відриві від суверенної державності та національного життя. Тим не менш, народи світу, які надавали притулок для євреїв, також надали їм можливість для розвитку власного соціального і політичного життя. Тому це все сформувало специфічну стійку єврейську політичну культуру та конкретних навичок самоуправління.

Базуючись на різних джерелах єврейської політичної історії, Аві Равицький досліджує також зв'язок між теологією і політикою, Торою і царством, або між релігією та державою. Професор Равицький ілюструє ці проблеми на прикладі Золотого віку єврейської філософії, а саме політичної думки, яка процвітала в іспано-єврейській культурі з часів Маймоніда до вигнання євреїв з Іспанії та Португалії. Дослідник підкреслює, що існує загальний принцип: ці конкуруючі моделі були в конфлікті, як публічно, так і потай, протягом багатьох поколінь, і залишаються такими донині

[Religion and State in Jewish Philosophy: Models of Unity, Division, Collision and Subordination by Aviezer Ravitzky. – Jerusalem, 2001. – 206 pp.].

Вплив відомого мислителя Боруха Спінози на розвиток єврейської світової філософії став об'єктом уваги роботи Хейді Раввена та Ленна Гудманна. Вчений розглядає питання про те, наскільки Спінозу можна вважати єврейським філософом та як єврейська тема у його роботах відобразилася на його особистості та творчій спадщині. У роботі репрезентований широкий спектр інтелектуальних методів та наукових інтересів Спінози, які простиралися від єврейської філософії та історії до аналізу філософської системи Декарта, дисциплін політичної науки, інтелектуальної історії тощо. У основі есе, які увійшли до книги Х. Раввена та Л. Гудман лежить розгляд двох питань: «як і в якій мірі Спіноза належить до єврейської філософії і який його вплив на неї?» та «Як творчість Спінози впливає на сучасну єврейську філософію та на її розвиток у майбутньому?» [Jewish themes in Spinoza's philosophy by Heidi M. Ravven, Lenn Evan Goodman. – New York, 2002. – 209 pp.].

Спираючись на більш ніж 300 коренів мови іврит, автор книги «Єврейська мова та єврейська думка» Девід Патерсон показує, як єврейська думка використовує івритські поняття і категорії. Ці поняття та категорії різко відрізняються від тих, які характеризують західні філософські традиції. Серед основних категорій, які є базовими для єврейської думки, Патерсон виділяє: «святість», «божественність», «гуманність», «молитва», «відповідальність», «подяка» та безпосередньо «мова» [Hebrew language and Jewish thought by David Patterson. – London, 2005. – 256 pp.].

Якщо середньовічна християнська філософія була заснована на політичній концепції Аристотеля, то мусульманські та єврейські філософи дотримувалися традиції Платона. Авраам Меламед та Ленн Гудман розглядають основні аспекти цієї традиції та аналізують характер середньовічної політичної філософії, теорію протистояння влади та філософії, так званої «філософ–король». Автори відслідковують появу теоретичних робіт у єврейській думці та дають їй аналіз. За думкою авторів Маймонід та Аль-Фарабі вплинули на роботи пізніших дослідників, таких як Ібн Латіф, Фелакуера, Нарбоні, Шемтов ібн Шемтов, Алеманно, Абарбанел ь тощо. Найшла відображення у роботі дискусія щодо впливу коментаріїв Аверроє на «Республіку» Платона та робіт Маккіавелі, та наступною за цим відмовою вчених від теорії «філософ–король», зокрема таких як Симон Луццато та Борух Спіноза, які стали прихильниками так званих «республіканських відносин» [The philosopher-king in medieval and Renaissance Jewish thought by Abraham Melamed, Lenn Goodman. – NY, 2002. – 288 pp.].

Першою монографією, присвяченою Францу Розенцвейгу (1886–1929), який вважається у сучасній світовій філософії одним з найбільш оригінальних фігур так званого періоду ренесансу німецько-єврейської думки

в період Веймарської республіки. Творець екзистенціальної теології Розенцвейг незважаючи на широту його поглядів та філософських інтересів залишився у історії філософії саме як «єврейський мислитель». Він значно вплинув на таких видатних філософів свого часу, як Вальтер Біньямін, Мартін Бубер, Лео Штраус, Емануель Левінас. Основним мотивом роботи став порівняльний аналіз поглядів Розенцвейга та іншого філософа – Мартіна Хайдеггера, який був його сучасником та репрезентував німецьку філософію. У роботі вивчається відношення Розенцвейга до теорії Гегеля, неокантіанства, життєвої філософії. Відносини єврейської та німецької філософії розглядаються на тлі розвитку націонал-соціалізму у Німеччині та наступних подій, які призвели до трагедії Голокосту. Як не дивно, але автори книги роблять нетрадиційний висновок – вони підкреслюють спорідненість філософських поглядів Розенцвейга і Хайдеггера. Автори вважають, що взаємодія ідей Хайдеггера та ідеології фашизму не повинні затуляти собою глибокі та переконливі інтелектуальні зв'язки німецької та єврейської філософій

[Rosenzweig and Heidegger: between Judaism and German philosophy by Peter Gordon. – Ewing, 2005. – 357 pp.]

Проблемі створення та постійного відтворення дійсності присвятили свою монографію Речел Еліор та Пітер Шафер. Концепція відтворення є важливою для розуміння філософії іудаїзму. Відомо, що відтворення реальності визнається іудаїзмом важливою для діяльності людини. Саме єдність творіння Світу, яке відбулося у перші дні його існування та повсякденної діяльності людини визнається основою для філософії іудаїзму. До книги увійшли есе німецьких та європейських вчених з питань трактування біблійної концепції створення Світу, та ролі суб'єкта та об'єкта в історії [Creation and re-

creation in Jewish thought: Festschrift in honor of Joseph Dan by Rachel Elijor, Peter Shafer. – Tübingen, 2005. – 700 pp.]

Відомий дослідник єврейської філософської думки Шауль Магід розглядає історію та розвиток руху хасидизму – містичного напрямку іудаїзму, яке в сліди інтелектуальної історії цієї нитки іудаїзм з середньовічної єврейської філософії століттями кабалістичних текстів у дев'ятнадцятому столітті і в даний час. Вчений розглядає хасидський рух на прикладі одного з найбільш кардинального його напрямку, який виник у Ізбиці (Радзіні). Він був заснований рабином Мордехаєм Йосипом Лайнером (1800–1854), який був учнем відомого Менахема Менделя із Коцка, відомого як Коцкер Ребе. У 1839 році Лайнер драматично розірвав із вчителем та залишив Коцк, щоб створити свій власний хасидський осередок у містечку Ізбиця, що у польській провінції Радом. Його напрям хасидизму сильно відрізнявся від класичних теорій хасидизму, зокрема він навчав про те, що в есхатологічній ері воля людини зіллється з волею Бога, у той час як у межах історичного часу свобода волі – це лише ілюзія, тому що справжнім джерелом усіх дій людини є Вища сила

[Hasidism on the margin: reconciliation, antinomianism, and messianism in Izbica / Radzin Hasidism by Shaul Magid. – Madison, 2005. – 432 pp.].

Внутрішнім питанням розвитку іудаїзму присвячена робота Джудіт Хауптман. Дослідниця розглядає два розділи іудейського релігійного закону – Мішну та Тосефту. Автор порівнює тексти різних редакцій Мішни та Тосефти та простежує еволюцію єврейських законів. Автор репрезентує новий погляд на відносини Мішни та Тосефти. Автор зазначає важливість Тосефти, тому що наприклад більша частина вчення відомого єврейського мислителя укладача Мішни рабина Єгуди ха-Насі не увійшла до Мішни, але зберіглася у Тосефті, яка таким чином виконує роль безпосереднього продовження Мішни. В цілому, у Тосефті зберіглися елементи цих історичних збірок, але вона несе сліди й більш пізніх впливів, наприклад танаїчний матеріал, роботи мудреців Храмової епохи тощо. Тосефта відрізняється від Мішни тим, що містить у собі багато законодавчо-релігійних постанов та обширний агадичний матеріал. Тосефта доповнює Мішну та сама по собі є важливим джерелом для біблійної екзегетики, археології тощо [Rereading the Mishnah: a new approach to ancient Jewish texts by Judith Hauptman. – Tübingen, 2005. – 320 pp.].

Іншою новаторською роботою стала книга Талі Ілан, присвячена ролі жінок у традиційній релігійній іудейській думці та можливості застосування феміністського підходу до зводу єврейської думки – Талмуду. Робота Талі Ілан стала по суті феміністським коментарем до одного з трактатів Талмуду – «Моед», який містить іудейське законодавство щодо сімейного життя та визначає традиції єврейських празників. На думку Талі Ілан, єврейське релігійне життя не є однаковим для чоловіків і жінок, тому й жінки відчують єврейські свята по-різному. Мета феміністського коментарю трактату «Моед» міститься у визначенні та аналізі цих відмінностей, вирішенні питання: як вони відображені в текстах Мішни та інших талмудичних текстах, які є канонічними євреїв та служать основою для релігійної практики ортодоксальних євреїв у сьогоденні. У книзі обговорюються ці питання з цілого ряду аспектів, у тому числі правового, літературного, історичного, соціально-політичного [A feminist commentary on the Babylonian Talmud: introduction and studies by Tali Ilan. – Tübingen, 2007. – 324 pp.].

Аналізу творчої спадщини двох єврейських мислителів – Емануеля Левінаса та Мартіна Бубера присвятили свою монографію Пітер Аттертон, Метью Каларко та Маурісіо Фрідман. Вони проаналізували творчість та роботи філософів, яких вважають найвидатнішими єврейськими мислителями, починаючи з періоду Маймоніда. Вони дослідили, як відбувався діалог двох мислителів, який викликав у 1960-ті роки небувалий резонанс та стосувався сутності діалогу у філософії. Ця дискусія розпочалася після виходу у 1963 році статті Левінаса «Мартін Бубер та теорія пізнання», яка містила критичні думки щодо філософії Бубера. Це викликало відповідну реакцію з боку Бубера. У відповідь на цей коментар 1 березня

1963 року Левінаснадіслав Буберу листа із роз'ясненням своєї точки зору. У підсумку з'явилася ціла збірка за участю цих та інших американських філософів, яка заклала методологію підходів до дискусії та сучасної філософії

[Levinas & Buber: dialogue & difference by Peter Atterton, Matthew Calarco, Maurice S. Friedman. –Pittsburgh, 2004. –325 pp.].

Першою спробою розглянути історію єврейської думки через фокус двох антагоністичних моделей, стала книга Аві Сагі «Традиція проти традиціоналізму: сучасні перспективи в єврейській думці». Автор протипоставив класичній моделі, яку характеризує відсутність динамізму і рефлексивності, модель альтернативну, яка є відкритим і динамічним процесом, який розвивається на основі постійного діалогу між сьогоденням і минулим. Автор монографії чітко прослідкував домінування одного або іншого підходів у роботах таких відомих єврейських мислителів як Джозеф Соловейчик, Йешаягу Лейбовиц, Девід Хартман і Еліезер Гольдман. На прикладах праць цих відомих філософів автор аналізує протиріччя між цими двома моделями. Книга містить тлумачення традиційних підходів до історії та культури світового єврейства через різні підходи до тлумачення текстів

Писання і Галахи [Tradition vs. traditionalism: contemporary perspectives in Jewish thought by Avi Sagi. – Amsterdam, 2008. – 236 pp.].

Роботи видатних єврейських філософів, зокрема Емануїла Левінаса, Мартіна Бубера, Германа Когена, Франца Розенвейга та Лео Строса, були розглянуті у книзі дослідниці Ірен Каджон. Автор запропонувала порівняти оригінальні підходи кожного мислителя до іудаїзму та філософії. Зокрема, дослідниця проаналізувала питання про те, як ці єврейські мислителі вирішували питання щодо можливості діалогу між іудаїзмом та єврейською філософією. На думку Ірен Каджон, такий діалог є дуже важливим, зокрема для того, щоб уникнути, з одного боку, прихильності до єврейської традиції, яка може трактуватися як націоналістична та нераціональна, а з іншого – необ'єктивного уявлення про філософію, як науку, яка фокусується в першу чергу лише на проблемах природи, людського існування в світі тощо. Монографія також містить досить вдалу реконструкцію інтелектуальної еволюції кожного з вищеназваних філософів ХХ століття та ілюстрацію користі кожного з їх робіт для розуміння проблем сучасного світу [Contemporary Jewish philosophy: an introduction by Irene Kajan. – London, 2005. – 178 pp.].

Тему езотеризму та нетрадиційного трактування єврейських текстів продовжує праця Моше Хальбертала та Джекі Фельдман, яка вийшла у 2007 році. Дослідники зокрема зосередили свою увагу на езотеричних проблемах у творчості таких видатних мислителів як Рамбам та Ібн-Езра. Автори також пояснюють, чому кабалістичні підходи до складних текстів середньовічних філософів дозволяють зрозуміти їх смисл та зрозуміти глибину їх думки. Вони аналізують політичні, психологічні, релігійні і філософські аспекти робіт, які мають загальну відомість, у тому числі робіт

Фрейда, Вітгенштейнатощо

[Concealment and revelation: esotericism in Jewish thought and its Moshe Halbert al, Jackie Feldman. – Princeton, 2007. – 212 pp.]

Віктор Сейдлер у своїй роботі «Єврейська філософія і західна культура: сучасна введення» піднімає питання щодо ролі міжрелігійного діалогу в житті західного суспільства останніх століть та пропонує оригінальну картину історії розвитку світової єврейської філософії в її культурно-історичному контексті. Як підкреслює автор, домінуючі традиції філософії Платона у західній філософії призвели до формування специфічних норм культурної етики, яка стверджує превагу представників західної цивілізації над іншими людьми. Автор критично переглядає основні філософські головні фундаментальні ідеї західної християнської культури, яка довгий час відносилася до іудаїзму з ворожістю. Він аналізує роботи таких видатних єврейських мислителів як Філон, Мартін Бубер, Мендельсон, Герман Коен, Лео Бек, Емануїл Левінас, Розенцвейг та робить висновок про те, що кодекс етики є пріоритетом в єврейській філософії, яка пропонує та відстоює концепцію особистої моральної відповідальності на відміну від безособової і універсальної етики, яка витікає з грецької традиції [Jewish philosophy and western culture: a modern introduction by Victor Seidler. – London: I. B. Tauris & Co Ltd, 2008. – 256 pp.]

Першою спробою концептуального аналізу християнської релігії і думки з позицій іудаїзму стала колективна монографія Тікві Фремер-Кенські, Девіда Новака, Міхаеля Зігнера та Давіда Сандмеля. Автори формулюють та вирішують важливе дослідницьке завдання – вивчити основні постулати християнства з точки зору іудейської думки та проаналізувати найбільш вдалі прояви міжконфесійної взаємодії. Автори книги розглянули такі актуальні теми християнської думки, як поклоніння, страждання, спокутування гріха, покаяння, образ Божий тощо. До книги увійшли есе єврейських вчених по кожній з цих тем та дискусійні матеріали, присвячені темам християнської та іудейської думки. В цілому, автори репрезентували унікальний, новаторський підхід до проблеми взаємовідносин християнської та іудейської релігійних концепцій, що дозволило багатьом фахівцям стверджувати про початок нового етапу світової історіографії цієї проблеми [Christianity in Jewish Terms by Tikva Frymer-Kensky, David Novak, Michael Signer, David Sandmel.– New York, 2008. – 464 pp.]

Слід зазначити, що дослідження єврейської думки у світі в період 2000-х років отримало нового імпульсу, який був пов'язаний з публікацією нових релігійних текстів та підвищенням інтересу дослідників до аналізу єврейських класичних творів. Особливого значення у цей період набувають гендерні та феміністичні дослідження, швидкий розвиток яких є характерною рисою розвитку сучасної світової історіографії іудаїки.

Таким чином, вивчення єврейської думки у період 2000-х років, з одного боку, концентрується на питаннях, пов'язаних з єврейськими класичними текстами та роботами єврейських філософів, а з іншого – на

вивченні нових тем, які до цього часу не були розглянуті. Слід зазначити, що загалом період розвитку історіографії єврейської думки 2000-х років став одним з найбільш ефективних та плідних періодів в історії вивчення цієї наукової проблематики у світі.

А н о т а ц і ї

Козерод О.В. Проблеми історії та розвитку єврейської думки: історіографія періоду 2000-х років. Стаття Козерода Олега Віталійовича є першим комплексним дослідженням історії та розвитку сучасної історіографії єврейської думки, яка містить найбільш важливу інформацію щодо видань періоду 2000-х років, присвячених цій проблемі. До статті увійшов аналіз найбільш цікавої англомовної літератури щодо проблем єврейської релігійної та світської думки. У підсумку сформульовані основні висновки щодо характерних рис та досягнень дослідження єврейської думки в період 2000-х років.

Ключові слова: єврейська, філософія, історіографія, думка.

Козерод О.В. Проблемы истории и развития еврейской мысли: историография периода 2000-х годов. Статья Козерода Олега Витальевича является первым комплексным исследованием, посвященным современной историографии истории и развития еврейской мысли. Статья содержит анализ различных аспектов исследования еврейской мысли в 2000-х годах в современной англоязычной историографии. Исследуются наиболее известные работы по проблемам еврейской религиозной и светской мысли. В результате сформулированы выводы, касающиеся основных направлений дальнейшего развития еврейской мысли в современный исторический период.

Ключевые слова: еврейская, философия, историография, мысль.

Kozerod O. History and Development of Historiography of 2000 of Jewish Thought. Article of Kozerod Oleg Vitalievich is the comprehensive research of the History and Development of Historiography of 2000 of Jewish Thought, considered the most important facts about new books about Jewish Thought. It also includes analysis of the most important literature of 2000 about Jewish Philosophy of English-Speaking World. As a result there are conclusion are formulated on the basic problems of Development of Historiography of 2000 of Jewish Thought.

Keywords: Jewish, Philosophy, Historiography, Thought.

* Козерод Олег Віталійович – доктор історичних наук, науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України.